

Andrzej Gołembnik, Dariusz Makowski, Marek Mierosławski

Pułtusk, woj. ciechanowskie. Zamek

Informator Archeologiczny : badania 12, 245-247

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mur kamienny można wiązać z czasami krzyżackimi, zaś piwnicę, z częściowo zachowanym sklepieniem beczkowym, z okresem rządów Ernesta i Jana Wejherów /1582-1626/.

Ze względu na niemożność odpowiedniego zabezpieczenia konserwatorskiego, wykop po zakończeniu badań został zasypany.

Materiał archeologiczny oraz dokumentacja znajdują się w Katedrze Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego.

Badania będą kontynuowane.

PUŁTUSK
woj. ciechanowskie
Rynek

patrz
wczesne średniowiecze

PUŁTUSK
woj. ciechanowskie
Zamek

PP Pracownie Konserwacji
Zabytków
Oddział w Warszawie
Pracownia Archeologiczno-
Konserwatorska

Badania prowadzili mgr Andrzej Gołębniak /autor sprawozdania/, mgr Dariusz Makowski, mgr Marek Mierosławski. Finansowało TŁPZ "Polonia". Trzeci sezon badań. Grodzisko i zamek biskupi /XIII-XVIII wiek/.

W myśl zmodyfikowanego planu badawczego realizowanego przy współpracy z brygadą budowlaną restaurującą Zamek, w pierwszym etapie minionego sezonu prace wykopaliskowe skoncentrowane były w zachodniej części zamkowego dziedzińca, tj. w wykopach VI i VII /patrz Informator Archeologiczny 1976 i 1977/.

W pierwszym z nich odsłonięto rysujące się w planie fragmenty dwóch zabudowań o zrębowym wieńcu oraz fragment ulicy moszczonaj dranicami. Analogiczny układ stwierdzono zdejmując kolejne dwa poziomy osadnicze grody. Zmianę w rozplanowaniu przestrzennym zanotowano po odsłonięciu czwartego poziomu, wstępnie datowanego na początek XIV wieku. W tym momencie prace w omawianym wykopie, w związku z niemożliwością powiększenia powierzchni, zawężone zostały do działań prowadzonych na niewielkim odcinku w zachodnim skraju wykopu, w sąsiedztwie kamiennego fundamentu pierwszej fazy murowanej, datowanej wstępnie na połowę XV wieku. Podczas prac stwierdzono, że wykop VI chwycił zachodni skraj drewnianej zabudowy grodowej. W trakcie sprawowanego nadzoru archeologicznego nad pracami ziemnymi ekip budowlanych, prowadzonymi w bezpośrednim

sąsiedztwie wykopu, na niewielkim odcinku stwierdzono występowanie usypiska wzniesionego z kamieni przewarstwionych gliną. Wyniesienie to jest najprawdopodobniej pozostałością ziemnych fortyfikacji.

W wykopie VII prace rozpoczęto - po rocznej przerwie - od zwiększenia powierzchni wykopu tak, aby krawędzie wschodnia i południowa wykopu dowiązane były do siatki arowej /wykop ten wytyczony był w 1975 r. przez ekipę MOBN/. Po zdjęciu nawarstwień kulturowych związanych z funkcjonowaniem murowanej rezydencji biskupiej, na głębokości około 180 cm poniżej obecnego poziomu użytkowego stwierdzono występowanie pierwszych relikwów konstrukcji drewnianych. Wstępna analiza materiału zabytkowego oraz charakter odsłanianych elementów konstrukcji pozwala przypuszczać, iż pochodzą z przełomu XIV i XV wieku i stanowią świadectwo istniejącej tu osady z okresu pomiędzy najazdem Klejstuta /1368 rdk/ a momentem rozpoczęcia budowy murowanego zamku /bp P. Giżycki?/. Poniżej zalegają już konstrukcje kolejnych faz osadniczych średniowiecznego grodu. W wykopie VII stwierdzono występowanie sześciu poziomów. W każdym z trzech górnych, powielających układ przestrzenny, odsłonięto trzy zabudowania mieszkalne o zrębowych wieńcach i pomiędzy nimi zabudowanie gospodarcze o lekkich ścianach wzniesionych w konstrukcji płotowej. Najlepiej zachowany jest poziom III, w którym zrębowy wieńiec zabudowania mieszkalnego złożony jest aż po dziewiąty okrągłak licząc od przyciesi. Tak znakomicie zachowane konstrukcje ze względu na czasową niemożliwość usunięcia ich /w całości/ z wykopu, zawężyły jego powierzchnię. W trzech kolejnych poziomach odsłonięto na niewielkiej powierzchni fragmenty zabudowań wznoszonych w konstrukcji zrębowej, przy czym uwagę zwraca narożnik zabudowania wzniesionego z dębowych bali z podłogą wykonaną z dartych desek, wylepionych gliną i ułożonymi nań otoczkami. Ostatni poziom z zabudową o nieco odmienną orientację wzniesiony jest bezpośrednio na nasypie płaskowym tworzącym wzgórze. Eksploatacja warstw usypiska prowadzona w wykopach VI i VII dostarczyła dość znacznej ilości materiału zabytkowego, głównie dość prymitywnej ceramiki, pozwalającej wstępnie datować moment powstania grodu na początek XIII wieku. Prace w omówionych wykopach kończą dwuletni etap rozpoznania archeologicznego tej części zamkowego dziedzica.

W drugim zaś etapie sezonu 1978, otworzono trzy nowe wykopy przy skrzydle wschodnim zamku. Wykopy VIII i IX to znaczne poszerzenia sondazy z lat 1976/77 z zachowaniem tych samych oznaczeń numerowych. Pierwszy z nich, ograniczony od strony północnej i wschodniej murem fundamentów zamkowych zajmuje powierzchnię 175 m². W bieżącym sezonie na całej powierzchni wykopu zdjęto nawarstwień kulturowe związane z funkcjonowaniem biskupiej rezydencji oraz doczyszczono i zadokumentowano dwa pierwsze poziomy konstrukcji drewnianych. Podobnie zaawansowane są prace w wykopach IX i X. Ciąg wymienionych tu trzech wykopów, usytuowany wzdłuż skrzydła wschodniego, po zdjęciu świadków osiąga powierzchnię 465 m². Dzięki tak szerokiej płaszczyźnie działania, we wspomnianym reje-

nie udało się odsłonić relikty gospodarczego zaplecza murowanego zamku /w pierwszej fazie zajmującego zachodnią część wzgórza/; a więc negatywu pomieszczenia piwnicznego i znacznych rozmiarów ceglano-kamiennej konstrukcji piecowej z XVI wieku. Na tak znacznej powierzchni odsłonięto osiem zabudowań mieszkalnych i gospodarczych, ulicę okrężną oraz korony wieńców trzech izbic. Nie najlepszy stan zachowania elementów pierwszej warstwy konstrukcji drewnianych utrudnia na tym etapie badań interpretację. Jednak układ domostw i kierunek przebiegu ulicy okrężnej narzuca nieodparcie przypuszczenie o wielobocznym, a nie owalnym planie grodziska. Hipotezę tę potwierdzały pobieżne obserwacje czynione podczas prac budowlanych, prowadzonych w południowym krańcu skrzydła wschodniego. Brak możliwości przeprowadzenia tam rozpoznania archeologicznego uniemożliwił jednak dokonanie pełnej interpretacji. Prace w wykopach VIII, IX i X potwierdziły także sygnalizowane już przypuszczenie o istnieniu zabudowy drewnianej na przełomie XIV i XV wieku. Niezbitym tego dowodem są pozostałości niewielkiego zabudowania wzniesionego na moszczeniu ulicy okrężnej, odsłoniętego w wykopie IX. Interpretację układu przestrzennego utrudnia wspomniane już zasypisko późnośredniowiecznej piwnicy, zajmujące znaczną część powierzchni wykopów VIII i IX niszczące najprawdopodobniej biegnący na tej linii rząd izbic.

W bieżącym sezonie, w ramach zatwierdzonego projektu konserwacji reliktyw zabudowań drewnianych pułtuskiego grodu, z wykopu I usunięto elementy konstrukcyjne zabudowania gospodarczego, o wieńcu zachowanym aż po dziesiąty okrągłak. Elementy te złożone zostały w specjalnych basenach i oczekują na podjęcie działań konserwatorskich.

Uzyskany podczas prac materiał zabytkowy, z którego wyróżnić należy noże o drewnianych rękojeściach, srebrne zawieszki, składaną jubilerską wagę, a także znaczną ilość przedmiotów drewnianych, znajduje się w magazynach ekspedycji w Pułtusku i w Pracowni Archeologiczno-Konserwatorskiej w Warszawie.

RACIĄŻEK, gm. Nieszawa
woj. wrocławskie

Uniwersytet Łódzki
Katedra Archeologii
w Łodzi

Badania prowadził dr Leszek Kajzer. Finansował WKZ we Wrocławku. Pierwszy sezon badań. Zamek średniowieczny /XIV wiek/ usytuowany na grodzie, wielokrotnie przebudowywany /2 połowa XIV - 1 połowa XVIII w. /

Prace badawcze prowadzono na dziedzińcu zamkowym i wstępnie analizowano relikty murowane "kamienicy wielkiej".